

Plannen voor monument 5-6-62 *Mr. Paul* voor Antoon Coolen

(Van onze kunstredactie)

AMSTERDAM, dinsdag. — In Waalre, waar de schrijver Antoon Coolen vele jaren heeft gewoond en gewerkt, is een actie-comité gevormd met het doel de benodigde gelden bijeen te brengen voor de oprichting van een gedenksteen ter nagedachtenis aan deze Brabantse auteur. Bovendien wil het actie-comité trachten in samenwerking met de familie Coolen het werkhuisje van de schrijver in de bossen van Waalre te behouden.

Er is een erecomité gevormd, waarin o.a. de minister-president, prof. dr. J. E. de Quay, en de staatssecretaris van o., k. en w., mr. Y. Scholten, zitting hebben. In een „comité van vrienden” hebben tal van Nederlandse en Vlaamse letterkundigen zitting.

Bijdragen voor het gestelde doel kunnen worden gestort op gironummer 408705 ten name van Louis Vrijdag te Aalst (NB), of op girorekening 1146300 van Van Mierlo & Zoon N.V. te Eindhoven inzake „Gedenksteen Antoon Coolen”. De uitgeverij Nijgh en Van Ditmar in Den Haag zal de schenkers van een minimum bijdrage van tien gulden te zijner tijd een boek van Coolen toezenden.

'Een gelogen verhaal'

In zijn hoedanigheid van secretaris der directie bij de D.A.F. heeft W. R. A. van Ekelen op 19 juli 1962 een brief gericht aan prof. mr. W. H. Nagel, waarin hij schrijft over 'een gelogen verhaal van Antoon Coolen'. Deze brief is bij zijn medeweten en met zijn instemming openbaar gemaakt in enkele dagbladen. De uitdrukking 'een gelogen verhaal van Antoon Coolen' is hierna overgenomen in talrijke kranten. Het schijnt, dat het openlijk gebruik van deze uitdrukking niet strafbaar is voor de wet. Antoon Coolen is overleden op 9 november 1961 te Eindhoven in Noord-Brabant.

Het is niet aannemelijk te maken, dat tot W. R. A. van Ekelen in zijn hoedanigheid van directie-secretaris bij de D.A.F. op 19 juli 1962 nog geen bericht was doorgedrongen over de dood van Antoon Coolen. Hij beschuldigde dus op die datum een overleden Nederlands schrijver, in de wetenschap, dat deze schrijver zich niet meer persoonlijk zou kunnen verdedigen tegen de uitgebrachte beschuldiging. Hij deed dit in zijn hoedanigheid van directie-secretaris bij een groot industriebedrijf. De verantwoordelijkheid voor de beschuldiging berust derhalve mede bij de directie van dit grote bedrijf. Haar secretaris heeft deze beschuldiging *qualitate qua* gepubliceerd in de dagbladpers. Deed hij dit buiten verantwoordelijkheid van de directie, dan had zijn ontslag op staande voet bekendgemaakt moeten zijn.

Nu de beschuldiging tegen de overleden romanschrijver Antoon Coolen openbaar is afgedrukt, wordt het een erzaak voor de letterkundigen in ons land, die zonder uitzondering kunnen getuigen dat Antoon Coolen een door en door eerlijk man was, deze beschuldiging te laten onderzoeken tot op de allerlaatste decimaal van de waarheid. Zou blijken, dat in ons land het industriebeleid omwille van een of ander zakenbelang straffeloos de goede naam mag aantasten van een overleden schrijver, dan deugt er iets niet in ons rechtsbestel.

Als het 'verhaal' van Antoon Coolen over het oorlogsverleden van de D.A.F. niet in de volle zin van dit woord 'gelogen' blijkt te zijn, is er aan de nagedachtenis van deze schrijver een schennis gepleegd, die de schuldige ten zwaarste dient te worden aangerekend. Het woord 'gelogen' moet zonder uitvluchten worden waargemaakt. Hiertoe is volledige openbaarmaking van alle handelingen van de D.A.F. gedurende de bezettingsjaren een onvermijdelijk vereiste. Heeft blijkens die handelingen Antoon Coolen niet echt gelogen, dan zal de directie van de D.A.F. alle zedelijke gevolgen op zich moeten nemen, die voortvloeien uit de valse beschuldiging van een eerlijk man na diens dood.

/n

Hommage aan Antoon Coolen

6-6-'64 *Dynia De Steen*

Tentoonstelling te Tilburg over leven en werk

Tot 14 juni kan men in een van de zalen van het nieuwe, nog niet helemaal voltooide gebouw van het Volkenkundig Museum aan de Kloosterstraat in Tilburg een boeiende ontmoeting hebben met het leven en het werk van de Brabantse auteur Antoon Coolen, wiens onverwachte dood in het najaar van 1961 velen heeft geschokt, omdat zij hem zo dicht bij zich wisten door de indringende eenvoud en menselijkheid van zijn vertelkunst.

Die ontmoeting dankt men dan aan de r.-k. openbare leeszaal en bibliotheek van Tilburg, die de tentoonstelling inrichtte ter gelegenheid van het gouden bestaansfeest en die daarmee een bijzonder zinvolle daad heeft gesteld. Wie Coolen persoonlijk heeft gekend ervaart de expositie als een handdruk van een goed vriend, die uit het geëxposeerde materiaal: boeken, foto's, manuscripten, kranteknipfels, brieven in de herinnering herleeft. Die herinnering wordt geaccentueerd door de peelwerkersattributen, zoals de lange platte „klotkraigen“, de blauwe „fiep“ (drinkkruikje), weggezet tegen een „tast klot“, door de warme schilderijen van donkere peellandschappen van Bies uit Aarle - Rixtel. Zij voegen sfeer toe aan al wat Coolen in zijn boeken beschreef.

Men staat geïnteresseerd stil bij al wat herinnert aan de jeugdijaren van de auteur in Deurne. Men herleeft nog eens wat hij er zelf van schreef: „In dit dorp gingen mijn ogen open en zij zagen akkers en veldwegen, de kleine huizen en den toren van de oude kerk, waarom duiven en kraaien zwermden op hun zwingen. Als kinderen speelden wij op het plein en wanneer wij wisten dat een oud man gestorven was en wij zagen hoe de kist onder den toren door werd gedragen, dan wisten wij aan de ouderdom van dien toren, dat die ouden man, toen hij een kind was als wij, hier ook had gespeeld en ook de vader en de grootvader van die man. Zo oud was die toren en zo oud was het dorp. Korzomers en sneeuw winters en altijd

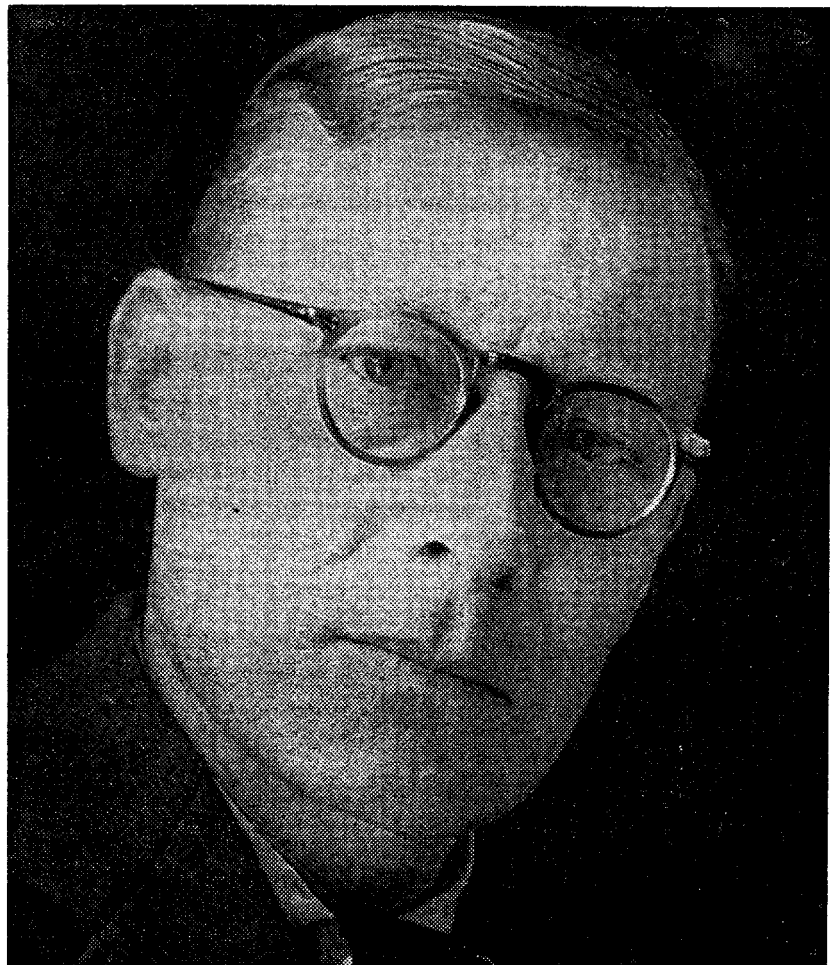
dat eendere beeld dier kerk en van de kleine slingerende straten waarover ingetogen het licht viel en die regenvochtig konden zijn met hun dorpsgeur en waarin met elke vroege en elken laten val der schemering de enkele lantaarns opgingen”.

Men bekijkt weer de boeken en verhalenbundels, die na „Lentebloesem“ in 1921 met tussenpozen van een of twee jaar verschenen tot 1960 toe, toen „Stad aan de Maas“, zijn laatste roman, het licht zag. Ze zijn de neerslag van de levens van vele figuren uit het dorp van zijn jeugd. De meesten hunner zijn al lang niet meer. Men vindt hun namen terug in de wat vergeelde manuscriptbladen: Peerke den Haas, Vuil Leenke, Nol Bonk, Jan Jacobs, Doruske Timmer. Men wordt herinnerd aan de nauwe banden die Coolen onderhield met Ouwerling, in wiens huis hij lange tijd woonde. Gilde-attributen herinneren aan de vriendschap, die hij onderhield met de gildebroeders van „St.-Joris“ in Deurne, waarvan hij geen statiedag oversloeg. Dat zijn vertelkunst niet beperkt bleef tot de

landsgrenzen bewijzen de vertalingen van zijn werken in het Duits, Zweeds, Noors, Fins, Hongaars, Tsjechisch, Engels, Frans, Portugees, Deens en Spaans. Aan zijn journalistieke arbeid wordt men herinnerd door een gebonden jaargang van de Gooise Post, waarvan hij van 1920 tot 1932 redacteur was. Foto's confronteren de bezoeker met de toneelwerken van Coolen, met de film, die naar zijn roman „Dorp aan de rivier“ werd gemaakt.

Nauwelijks aandacht schenkt de tentoonstelling aan de scherpte van Coolens pen, zijn strijdbaarheid, in de jaren vlak na de oorlog, toen hij in „De Deurnese Courant“ felle aanvallen richtte tegen collaboratie met de bezetter. Slechts een simpel bericht uit het Parool herinnert aan die tijd, die voor Coolen bijzonder teleurstellend en pijnlijk is geweest. De voorzichtigheid is de samenstellers van de expositie in dit opzicht vermoedelijk sterker geweest dan de objectiviteit, want het zou vrij eenvoudig zijn geweest zelfs de manuscripten uit die tijd ter beschikking te krijgen.

HARRY SWINKELS

Gedenkteken voor

24-8-68 Coolen in Waalre

ky pane
WAALRE, zaterdag (ANP). — De commissaris der Koningin in de provincie Noord-Brabant dr. C. N. M. Kortmann zal donderdag 12 september op het gazon naast het 12de eeuwse St. Willibrorduskerkje te Waalre een gedenkteken ophangen ter gedachtenis van de Brabantse schrijver Anton Coolen, die vele jaren in de gemeente Waalre heeft gewoond. Het is uitgevoerd naar een ontwerp van de Eindhovenense beeldhouwer Hans Goddefroy.

In het kerkje wordt een tentoonstelling gewijd aan Coolen en diens werk.

13-7-68

Gedenkteken Coolen

(Van onze correspondent)

EINDHOVEN, vrijdag. — De commissaris der koningin in Noord-Brabant, dr. C. N. M. Kortmann heeft gistermiddag in Waalre een gedenkteken voor de in 1961 overleden schrijver Antoon Coolen onthuld. Het is geplaatst vóór het Willibrorduskerkje waar Coolen elk jaar de herdenking van de gesneuvelden uit de laatste wereldoorlog leidde.

Het initiatief voor dit gedenkteken werd zeven jaar geleden door de Eindhovenaar Louis Vrijdag genomen.

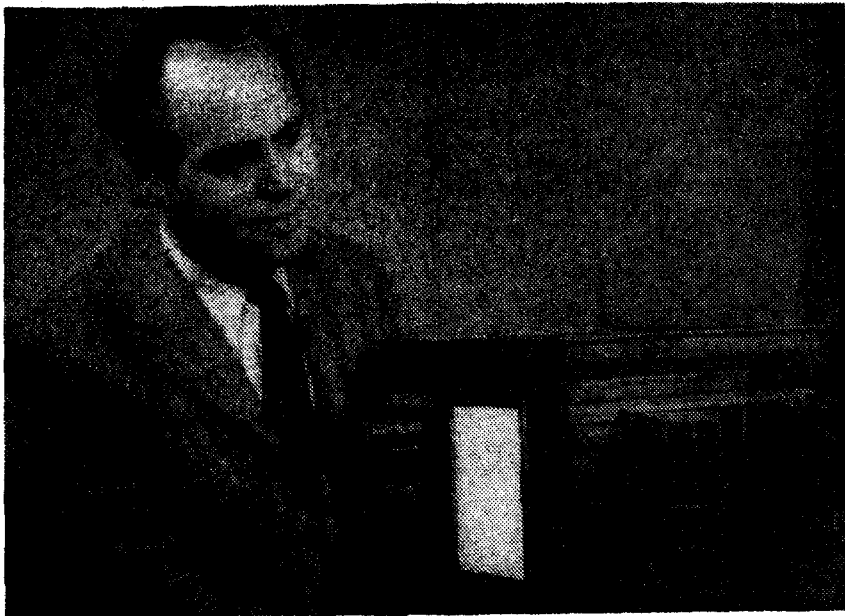
W. J. P. van

'S LANDS KRONIEK

De Tyd

23-7-69

ONDER REDACTIE VAN GERARD LINNEBANK

Gaston Remery met een model van Coolens schrijfhut, in elkaar geknutseld met de restanten van het echte, helaas verbrande huisje.

● Anton Coolen-fan

NIET IN de Peel, noch in Waalre, maar in het Zuidlimburgse Wylré heeft de wieg gestaan van Anton Coolen. Het huis is verdwenen, maar er is nog wel een foto van, in een van de albums van de Eerselse fotograaf Gaston Remery.

Wat wél in Waalre, daarvóór in Deurne en nog eerder in Hilversum heeft gestaan, was de houten keet waarin Coolen zijn boeken heeft geschreven. Ook die hut bestaat niet meer: kort na de dood van de schrijver hebben onbekenden er de brand in gestoken, maar Gaston Remery heeft uit de as het slot en de klink opgedolven, plus voldoende houtresten om het huisje op één tiende van de ware grootte na te bouwen. Dat is met de grootste zorgvuldigheid gebeurd, aan de hand van foto's, die Remery in zijn collectie had. De fotograaf is een Coolen-fan: hij verzamelt alles wat op de streekromancier betrekking heeft, van Wylré tot Waalre en nog veel méér, want het begint al met portretten van de grootmoeders en het is met

de complete band-, film- en fotoreportage van de onthulling van het gedenkteken, anno 1968, nog niet afgesloten.

„In 1947 kreeg ik voor het eerst een van zijn boeken in handen en het sprak me meteen aan: de taal van Coolen is mijn taal. Het gaat me niet alleen om het verhaal, maar om het idioom: zoals hij dat kon, kon het niemand. Vooral de natuurbeschrijvingen; in alle boeken heb ik die passages aangestreept en de plaatsen genoteerd in dit schrift, ik sla er bijna iedere dag een paar op”.

De verzameling omvat uiteraard alle boeken van Coolen, maar nog niet alle drukken en dat hoort er wél bij, want soms is de ene druk geïllustreerd en de andere niet. Verder telt zij meer dan duizend foto's, één getypt „manuscript” (van een artikel) en fotokopieën van manuscripten die bij het letterkundig museum in Den Haag berusten. Op dat punt is het museum hem de baas, maar voor de rest is de collectie-Remery ongeëvenaard. Daar heeft hij dan ook genoeg voor gesjouwd: als het om Coolen ging, liet hij zich niet tegenhouden, zelfs niet door de barse stem van Hendrik Wiegersma, die hem uit-

eindelijk een Coolenboek met opdracht en zelfportret cadeau deed. En zo is zijn verzameling van Coolen aan het uitgroeien tot een verzameling van de Peel. „Het is een hobby waar je totaal bezeten van wordt, ik vind het een fijne afwisseling van mijn fotowerk, vooral ook door de interessante contacten die je krijgt. En misschien kan er ooit nog eens iemand zijn voordeel mee doen”.

Wie in de collectie geïnteresseerd is, mag bij Gaston Remery aanbellen. „Ik kan er dagen over praten”, zegt hij. Nee, bang dat de belangstellenden hem onder de voet lopen, is hij niet. „Je krijgt toch alleen mensen die echt geïnteresseerd zijn”. Dikwijls zijn dat

tevens mensen die de collectie weer kunnen verrijken. Want dat moesten we wel even vermelden: wie nog iets van of over Antoon Coolen heeft, kan het in Eersel kwijt.

vic langenhoff

VAN DOORNE I

Ditmaal had het vormingstoneel, dat gewoonlijk enige moeite heeft een 'stuk engagement' over te brengen, pijsnel respons, zij het niet van de basis, maar van de top. En de top was behoorlijk geëngageerd. 'Ik heb de indruk dat er de laatste tijd een hetze gaande is tegen DAF,' sprak president-directeur Piet van Doorne op een vergadering van de centrale ondernemingsraad. En hoewel hij geen namen noemde, doelde hij waarschijnlijk op het toneelstuk 'Opkomst en neergang van een Hollands familiebedrijf' dat de groep 'Sater' sinds kort op het repertoire heeft. De hoofdpersoon in dit stuk, 'meneer Jan', vertoont een opmerkelijke gelijkenis met de vader van Piet van Doorne, de nu zesenzeventigjarige Hub. Het bleef niet bij korzelige opmerkingen: een van de try-outvoorstellingen werd bijgewoond door twee afgezanten van de DAF-persdienst. Hun speciale aandacht gold de passages in het stuk die aan de oorlog zijn gewijd en waarin de gebroeders Wim en Hub van Doorne worden voorgesteld als ijverig met de Duitsers collaborerende, op miljoenenorders beluste bazen, die na de oorlog op behendige wijze de dans ontspringen en zich zelf zelfs als 'goede vaderlanders' kunnen afficheren. Het hele stuk is niet bepaald vleiend voor de grondleggers van het nu geamputeerde DAF-concern — vooral niet voor Hub van Doorne — maar de passages over de oorlog zijn het meest geladen. In het persbericht waarin Wim en Hub samen hun verantwoordiging over het stuk spuien, is het duidelijk ook de oorlog, die hen het meeste dwarszit. Ze kondigen aan dat ze nog zullen beslissen welke 'stappen' ze zullen ondernemen. Het oorlogsverleden van de Van Doornes gaat nu al weer bijna een week of drie regelmatig over de Bühne en van 'stappen' heeft Sater nog niets gemerkt. Niet helemaal ondenkbaar is dat enige ruggespraak met hun advocaten de gebroeders tot het inzicht heeft gebracht dat ze de zaak beter niet op de spits kunnen drijven aangezien hun werkelijke oorlogsverleden inderdaad tot enige bescheidenheid noopt. Dat zou niet de eerste keer zijn. Toen veertien jaar geleden de schrijver J. B. Charles (Willem Nagel)

3

Jaargang 37 — 4 december 1976

in een artikel in 'Maatstaf' enige toespelingen maakte op de overvalwagens die door DAF met Duitse Pünktlichkeit aan de Gestapo zijn geleverd, kreeg hij bezoek van Hub van Doornes advocaat, mr. Jo van de Putt uit Eindhoven. Deze trachtte hem te bewegen de passage weg te laten uit het boek 'Van het kleine koude front' waarin het 'Maatstaf'-artikel zou worden opgenomen. Anders zouden er 'stappen' volgen. Nagel weigerde erop in te gaan, en de 'stappen' bleven uit. Gelukkig voor de beide, nu bejaarde, grondleggers van Van Doorne's Aanhangwagen (later Automobiel) Fabriek, is de oorlog in de loop van hun carrière maar zeer zelden ter sprake gekomen. Eredocoraten en onderscheidingen vielen hen ten deel. De mythe van het gezellige, gemoedelijke familiebedrijf dat Hollandse kwaliteitsarbeid leverde, bleef intact, al waren er wel eens incidenten. Halverwege de jaren zestig weigerde Anton van Duinkerken demonstratief naar een ontvangst voor eredocor Hub van Doorne, georganiseerd door de Nijmeegse universiteit, te gaan vanwege Hubs oorlogsverleden. Maar Van Duinkerken was dan ook een vriend van de schrijver Antoon Coolen, de enige die het ooit gewaagd heeft in het openbaar een appeltje met Hub van Doorne over diens vaderlandse verdiensten in de oorlog te schillen. Voor de rest was er niemand — behalve Nagel, die zijn informatie weer van Coolen had — die de moed had dit hoofdstuk aan te kaarten, want de arm van de Van Doornes reikte ver, zeker in Brabant. Nog steeds gaat het gerucht dat Coolen in 1961 uit de trein is geduwd vanwege zijn bemoeienis met de DAF-zaak, maar dat is doodgewoon onzin. Coolen vond zich zelf op 11 oktober 1961 'zittend in het gras naast de spoorbaan,' zoals hij zelf zei 'omdat ik de laatste tijd de gewoonte heb precies de tegenovergestelde dingen te doen die ik wil doen.' Zo had hij een treindeur willen sluiten, maar hem per ongeluk juist wijd open geschoven. Een maand na het ongeluk overleed Coolen aan een hartaanval. Niettemin, omdat eigenlijk alle informatie over de oorlog en DAF afkomstig is van Coolen, is het de moeite waard Coolens aandeel in de zaak na te gaan.

Gerard Mulder

Antoon Coolen en Hub van Doorne kenden elkaar goed: alletwee hoorden ze in de jaren voor de oorlog tot de elite van het toen nog bescheiden Brabantse Peeldorp Deurne. Het was een elite met een opmerkelijke sfeer. Net als elk flink dorp had ook Deurne zijn plaatselijke notabelen: de burgemeester, de dokter, de notaris, de tandarts, de fabrikant en de pastoor. Alleen waren in dit geval sommige dorpsnotabelen van een wat ander kaliber dan elders. De fabrikant was *Hub van Doorne*, het wonderkind dat binnen een paar jaar was opgeklommen van fietsenmaker tot industrieel. Het pientere pookje moest nog worden uitgevonden, de 'A' in DAF stond nog alleen voor 'Aanhangwagens', maar Hub van Doorne had al een reputatie van geniaal technisch ontwerper en constructeur opgebouwd. Zijn grootste vooroorlogse vondst was zijn zogenaamde *Trado-constructie*, een methode waarmee gewone vrachtauto's konden worden omgebouwd tot terreinwagens die het hart van menig militair deskundige, Nederlandse zowel als Duitse, sneller deed kloppen.

Hoewel Wim en Hub van Doorne hun bedrijf samen bestierden, was het duidelijk Hub die het zwaarste stempel op het imago van DAF drukte. Gedeeltematig kwam dat doordat de firma nu eenmaal dreef op Hubs technische vindingen — Wim moest verkopen wat door Hub werd bedacht, aldus een oud-werknemer van DAF — maar daarnaast doordat Hub ook in de privé-sfeer meer aan de weg timmerde. *Heel Deurne was doordrenkt van zijn aanwezigheid*. Hub bemoeide zich buitengewoon actief met het verenigingsleven. In het proces dat hij later tegen Coolen zou voeren, liet Van Doorne door zijn advocaten vaststellen dat hij 'een vraagbaak voor allen in Deurne is'. En daarmee had hij ditmaal geen woord te veel gezegd. Hub was aanspreekbaar voor de notabelen, maar óók voor de gewone mensen, want Hub van Doorne liet graag aan iedereen merken dat hij ondanks zijn duizelingwekkende carrière een gewone Deurnese jongen gebleven was, die iedereen met zijn voornaam aansprak en die ook door iedereen met zijn voornaam werd aangesproken. Maar wél met 'meneer' ervoor.

'Die eenvoud behoorde tot de beminlijkheid van zijn persoon en daarmee tot het sprookje zelf: eenmaal een dorpsjongen op klompen, nu een machtige groot-industrieel en toch voor zijn omgeving gebleven wie hij was — zoals Assepoes, als ze eenmaal prinses is,' aldus Coolen in zijn uit 1957 daterende boek *De grote voltige*. Het is één vlijmscherpe satire op de rol van joviale halfgod die Hub van Doorne in Deurne speelde.

De dokter van Deurne was *Hendrik Wiegiersma*, de lichtelijk excentrieke huisarts en kunstschilder die zowel in de boeken van Coolen als van Toon Kortooms figureert. Ook Wiegiersma was een dominerende persoonlijkheid, maar in tegenstelling tot Van Doorne hield hij de dorpsgemeenschap op welhaast hautaine distantie. Wiegiersma stond dag en nacht klaar voor zijn patiënten, maar hij was bepaald niet gefascineerd door het rochelen van de dorpspomp. Hij prefereerde nachtelijke gesprekken met afgezanten uit de internationale artistieke wereld, zoals de beeldhouwer Ossip Zadkine of schrijvers als Stefan Zweig en Aldous

Huxley, die de meester in Deurne kwamen opzoeken. Hub van Doorne kon je nauwelijks zijn boezemvriend noemen, hoewel er wél contacten waren.

Tot Wiegiersma's vriendenkring behoorde ook Antoon Coolen, kort voor de oorlog al een schrijver van zelfs internationale bekendheid. Coolen had ook een nauwe band met Deurne — waar veel van zijn boeken zijn gesitueerd — maar evenmin als Wiegiersma had Coolen er behoefte aan tot de zuilen van het maatschappelijk bestel in Deurne te worden gerekend. Integendeel: Coolens verhuizing, kort voor de oorlog, van Deurne naar het toen nog landelijke dorp Waalre bij Eindhoven, had behalve met praktische overwegingen — de mogelijkheid in Waalre een mooi huis met een schitterend stuk grond te kopen — ook te maken met de wens niet te verstarren tot een soort Deurnes museumstuk. Na zijn verhuizing bleef Coolen echter nauwe contacten met mensen in Deurne onderhouden. Onder die mensen was ook Hub van Doorne. Mensen die Coolen hebben gekend, zeggen dat hij bewondering had voor de self-made man Hub van Doorne en voor zijn technisch genie. Coolen kwam bij Van Doorne aan huis; Van Doorne moet nog allerlei boeken van Coolen in huis hebben die persoonlijk door de auteur van een opdracht zijn voorzien. Ook heeft Coolen naar het schijnt wel toespraken voor de Van Doornes geschreven.

De vriendschappelijke relatie tussen Coolen en Hub van Doorne veranderde aanvankelijk niet toen de oorlog aan de gang was. Vooropgesteld moet worden dat Anton Coolen zich in de oorlog voortreffelijk heeft gedragen; des te bewonderenswaardiger als je in aanmerking neemt aan welke verleidingen hij door de Duitsers werd blootgesteld. Coolen was niet alleen een gevierde schrijver, hij was ook een 'volks'-schrijver, en aangezien de Duitsers in die tijd een ongezonde belangstelling aan de dag legden voor het 'völkische', was Coolen een cultuurbuit die binnengehaald moest worden. Coolen weigerde. Hij weigerde naar recepties van Seyss Inquart te gaan, ook al had hij zich per *'Sonderwagen der Haager Strassenbahn'* naar Seyss' paleis in Wassenaar kunnen laten vervoeren. Hij weigerde tot zes maal toe lid van de Kultuurkamer te worden. 'We kunnen alleen maar hoofdschuddend van hem afscheid nemen,' becommentarieerde de *Essener National Zeitung* Coolens weigering. Coolens boeken mochten niet meer herdrukt worden, zijn inkomsten schrompelden ineen, hij en zijn gezin moesten het huis in Waalre verlaten, waarvan de inboedel werd geroofd. Coolen zelf moest later onderduiken in de Randstad.

Maar zover was het nog niet in 1941, het jaar waarin de vriendschap tussen Coolen en Van Doorne bekoelde. Aanleiding was de nieuwe wind die plotseling ging waaien door de burelen van het plaatselijke sufferdje, het *Nieuwsblad van Deurne*, dat eenmaal per week verscheen. Voor het eerst kon er een redacteur in vaste dienst, een zekere *W. van Heugten*, worden aangeseld en uit zijn geschrijf kon alras worden opgemaakt dat hij er stevige pro-Duitse sympathieën op na hield. *Het pijnlijke aan de zaak was dat Van Heugten zijn baan had gekregen op voorspraak van Hub van Doorne, nadat deze de uitgever van het krantje een forse lening had verstrekt*. Niemand, ook Coolen niet, heeft Van Doorne er ooit van beticht sympathie voor de nazi-ideologie te hebben. Van Doorne heeft later verklaard Van Heugten alleen maar aan een baan te hebben geholpen om diens moeder een plezier te doen. Maar Coolen heeft wél steeds zijn vroegere vriend verweten van tevoren niet genoeg te hebben gekeken

wat voor vlees hij in de kuip had. Coolens pogingen Van Doorne ertoe te bewegen alsnog 'iets aan de zaak te doen', gezien Hub van Doornes enorme invloed in Deurne, hadden geen succes. Of Van Doorne had geen succes. *In elk geval bleef de Deurnese 'Schrijfleider' vrolijk doorschrijven, tot vreugde van het 'Departement van Volksvoorlichting en Kunsten' in Den Haag*. Op 22 december 1943 smaakte Van Heugten zelfs de eer in Pulchri Studio in Den Haag de *Goedewaagenprijs* — genoemd naar de NSB-culturbons professor T. Goedewaagen — in ontvangst te mogen nemen. Een eer die het *Nieuwsblad van Deurne* mocht delen met scribenten van de driftig collaborerende kwaliteitskranten *NRC* en *Algemeen Handelsblad* — en uiteraard *Volk en Vaderland*. Het *NvD* was zelfs een van de weinige bladen die van de Duitsers mochten blijven verschijnen toen het papiergebrek nijpend was geworden.

De hele zaak had intussen in Deurne behoorlijk kwaad bloed gezet. En niet alleen de *Nieuwsblad*-zaak. Dat de DAF-fabriek op volle kracht voor de Duitsers produceerde, was iets dat bijna met het blote oog waarneembaar was. Er deden verhalen de ronde van mensen die de Van Doornes met Duitse autoriteiten hadden zien aanzitten aan copieuze maaltijden in restaurant *Het Lido* in Mierlo-Hout (de zaak was eigendom van de Van Doornes; op de plaats waar het Lido vroeger stond, staat nu de villa van Piet van Doorne). Wiegiersma en andere notabelen hadden zich van Van Doorne afgekeerd en toen Coolen in augustus 1944 — vlak voor de bevrijding door de Engelsen — na een zwerftocht door Nederland in Deurne arriveerde op zoek naar een onderkomen, werd hij in geuren en kleuren ingewijd. *Vast staat dat meteen na de bevrijding van Deurne de illegaliteit zich opmaakte om Van Doorne te arresteren, maar dat dit door het Militair Gezag is verboden*. Formeel was dat verbod volkomen juist. Generaal Kruls, de commandant van het Militair Gezag, had opdracht gegeven dat alleen NSB'ers mochten worden gearresteerd, en Hub van Doorne was zeker geen NSB'er. Opmerkelijk is alleen dat het Militair Gezag zich in het geval-Van Doorne angstvallig aan de lastgeving hield, terwijl in de rest van Brabant niemand zich eraan stoorde. Duizenden mensen werden opgepakt zonder een spoor van bewijs. Nadat Van Doorne aldus de miraculeuze gerechtigheid van het Militair Gezag deelachtig was geworden, kreeg

in Deurne was verschenen als tegenhanger van het *Nieuwsblad van Deurne* — wilde omzetten in een echt weekblad, braaf de *Deurnesche Courant* geheten. Als geldschieters zouden optreden enkele Deurnese notabelen, zoals Wiegiersma zelf, de tandarts *Berkvens*, de notaris *Tromp* en baron *De Smedt* (de baron woonde op het kasteel van Deurne, dat in de laatste dagen van de oorlog door de Engelsen in puin werd geschoten terwijl een ploegje Duitse officieren zich in de wijnkelder zat te bezuipen). Staande de vergadering werd Antoon Coolen benoemd als speciaal medewerker. De groep had gemeen dat zij niet gediend was van de houding van Hub van Doorne tijdens de oorlog en van de houding van Deurnes burgemeester mr. *Rob Lambooy*. Lambooy was in 1939, na jaren lang burgemeester van Hontenisse te zijn geweest, benoemd in Deurne en hij had er alle oorlogsjaren als burgemeester uitgediend. Burgemeester in oorlogstijd zijn, dat betekende ten minste helpen collecteren voor de Winterhulp en helpen bij het naar Duitsland sturen van jonge mannen in de gemeente. In de zomer van 1944 toen de geallieerden oprukten in de richting van de Peel, eisten de Duitsers van de burgemeesters van een aantal Peeldorpen dat zij een contingent mannen beschikbaar zouden stellen om voor de Duitsers verdedigingswerken te graven. Vijftig mannen jaargang 1924 kregen van Lambooy een oproep zich te melden voor het graven van tankgrachten in De Rips, een natuurgebied in de Peel. Maar niet een van de opgeroepen kwam opdagen, waarna Lambooy door de Duitsers werd gearresteerd. Gelukkig schoot zijn vriend Van Doorne hem te hulp. Ten huize van Van Doorne had een spoedbijeenkomst plaats van een aantal gemeenteburgemeesters en middenstanders. Besloten werd dat de ambtenaren en een aantal door Van Doorne opgeroepen vrijwilligers een dag zouden gaan spitzen voor de Duitsers om Lambooy vrij te krijgen. Aldus geschiedde. Toen de spitters 's avonds terugkeerden uit De Rips, zagen zij in het centrum van het dorp Hub van Doorne in zijn auto zitten met naast zich burgemeester Lambooy, net afgehaald uit Duitse detentie.

Toegegeven: de burgervader, comfortabel gezeten in een luxe-automobil (zo heette een personenauto toen nog) en vrijgekomen door de onderwerping van een aantal van zijn ondergeschikten aan de wil van de bezetter was niet bepaald een symbool van heldendom en verzet. Maar een schokkende daad van collaboratie was het ook niet. Dat de zaak niettemin nogal slecht viel bij een groot deel van de Deurnese bevolking, lag aan de sfeer van die tijd. Een aantal burgemeesters van Peeldorpen had zijn verzet tegen de Duitsers met de dood moeten bekopen.

Toen Lambooy bovendien nog na een onderduikperiode van drie weken — de laatste weken vóór de komst van de Engelsen — in het openbaar durfde te zeggen dat al die onderduikers toch eigenlijk maar een luizeleven hadden gehad, was de boot aan. Met name *De Vrije Pers* had er al het een en ander over gezegd en de *Deurnesche Courant* zou dat nog eens dunnetjes gaan overdoen. Er heerste een geladen sfeer in het dorp.

'We hadden de pastoor gevraagd of hij een Ten Geleide bij onze nieuwe krant wilde schrijven', herinnert een van de oud-redacteuren van de *Deurnesche Courant* zich. 'Maar het stuk bleef maar weg. Toen we hem gingen vragen waar zijn artikel bleef, zei hij: "Vergeet het maar. Er komt nóg een krant in Deurne en voor die krant ga ik een stuk schrijven". Zo hoorden we

voor het eerst dat Hub van Doorne ons concurrentie zou gaan aandoen.' De krant die door Van Doorne werd gesubsidieerd, heette *Het Licht* en zou vrijwel tegelijk met de *Deurnesche Courant* verschijnen. Het feit alleen al dat in het niet zo belangrijke dorp Deurne niet minder dan twee kranten mochten verschijnen, was gezien de enorme papierschaarste krankzinnig. Als het Militair Gezag al ergens een verschijningsvergunning gaf, dan was het toch alleen maar voor een oud-illegaal blad. De *Deurnesche Courant* was voortgekomen uit een illegaal blad, dus dat deze krant een vergunning kreeg was vrij normaal. Maar voor Hub van Doorne streek het MG (in de volksmond ook wel *Malle Gevallen* genaamd) de hand over het hart en gaf hem niet alleen een vergunning, maar ook een royale papertoewijzing. In januari 1945 — in het westen van het land stierven elke dag tientallen mensen van de honger — barstte in Deurne de krantenstrijd los. Van Doorne had het geld. Lambooy het wereldlijk gezag en *Witlox* (de pastoor) het geestelijk gezag. Een bijna onoverwinnelijke drievoudigheid dus, maar de *Deurnesche Courant* was niet voor één gat te vangen. Lambooy zou ruim twintig jaar later, bij zijn afscheid als burgemeester van Den Bosch, verklaren dat zijn relaties met de pers altijd 'uitstekend' waren geweest en dat zonder kritiek — uiteraard wél opbouwende kritiek — het leven maar saai zou zijn.

In Deurne was het leven onder Lambooy in elk geval niet saai. De burgemeester beval soms de plaatselijke koddebeiers zich verdekt op te stellen ten einde de redacteuren, die met fietstassen vol met opruiende nummers van de *Deurnesche Courant* van de drukkerij kwamen, te onderscheppen en de kranten in beslag te nemen. Hele smokkelroutes werden uitgezet door de redactie om de krant te kunnen verspreiden. Lambooy zorgde ervoor dat de *Deurnesche Courant* verstoken bleef van gemeentelijke advertenties en gemeentelijke publicaties. Toen de gemeenteraad weer in functie was gekomen, liet Lambooy soms verslaggevers van de *Deurnesche Courant* uit de raadzaal zetten omdat ze niet die positieve, opbouwende kritiek leverden waarop Lambooy zo'n prijs stelde. Ondertussen gedijde *Het Licht* onder de milde regen van gemeentelijke welwillendheid en bovendien kwam het blad op onverklaarbare wijze steeds beter in zijn papier te zitten. De steeds schrieler wordende *Deurnesche Courant* daarentegen kreeg van het Militair Gezag telkens dreigingen dat de papertoewijzing zou worden ingetrokken als het blad met papier 'bleef smijten'. Het was onder de druk van deze omstandigheden dat Antoon Coolen in de *Deurnesche Courant* frontaal in de aanval ging tegen Hub van Doorne. Al sinds maart schreef hij incidenteel een verhaal, gebaseerd op stukken uit het DAF-archief, over het oorlogsverleden van de Van Doornes en hun aanhangwagenfabriek. Zijn verontwaardiging steeg echter ten top na 4 augustus 1945, de dag waarop Hub van Doorne werd gekozen tot voorzitter van de Deurnese Oranjevereniging. 'Kunt gij niet begrijpen dat ik de hand die de Duitsers den schotel toereikten en naar hen het glas ophief ten dronk, een beetje wantrouwig aankijk als zij den voorzittershamer hanteert in het Oranjecomité?'

Hoe de Van Doornes vervolgens met man en macht hun oorlogsverleden probeerden te bemantelen, is een hoofdstuk apart. Dat wordt beschreven in het tweede en laatste deel van dit verhaal. ■

Coolen af en toe bezoek van DAF-employés, die hem allerlei interne memoranda, rekeningen en briefwisselingen, afkomstig uit het DAF-archief, toeschoven. Op het laatst had Coolen twee stapels documenten, elk ter hoogte van een keukenstoel, in zijn bezit. Er moet echter meer zijn geweest. Volgens Felix Coolen, een zoon van Antoon Coolen, kwamen verscheidene DAF-werknemers vertellen dat zij gezien hadden hoe tegen de tijd dat de Engelsen Eindhoven naderden, op het DAF-terrein stapels papier waren verbrand. Dat de DAF-mensen naar Antoon Coolen gingen voor het spuien van hun onthullingen, had eigenlijk een vrij simpele reden. Felix Coolen: 'Mijn vader was nu eenmaal nog steeds een heel bekend iemand. Iemand van wie men wist dat hij in de oorlog "goed" was geweest en van wie bovendien bekend was dat hij zijn mond durfde roeren. De mensen van DAF durfden dat zelf niet, uit angst voor hun baan. Ze weigerden al bij voorbaat ooit in het openbaar tegen Hub van Doorne te getuigen.' Het was een probleem dat later bij de zuivering van de rest van het bedrijfsleven en de overheid op grote schaal aan de orde zou komen. Wat Antoon Coolen later ook voor beschuldigingen tegen DAF heeft geuit, ze waren zonder uitzondering uitsluitend géént op schriftelijk bewijsmateriaal. Op de aard van dat materiaal komen we later. Eerst is het interessant te reconstrueren hoe het materiaal in de openbaarheid kwam. Als zich namelijk het incident dat later 'de Deurnese persrel' of 'de Deurnese moeilijkheden' werd genoemd niet had voorgedaan, zou de kans dat de wereld ooit nog iets had vernomen van dit merkwaardige stukje DAF-historie, uiterst gering zijn geweest. Zonder de Deurnese moeilijkheden zouden de bewijsstukken geruisloos en spoorloos in een gerechtelijk archief zijn verdwenen, zoals later trouwens ook gebeurd is.

De Deurnese moeilijkheden begonnen toen Coolen op een avond bij zijn vriend Wiegiersma een groepje jongelui aantrof — de namen moeten hier ongenoemd blijven — dat het illegale blaadje *De Vrije Pers* — dat sinds 1943

**Boven: meneer Hub viert zijn vijfenzeventigste verjaardag te midden van de Deurnese jeugd (Foto: ANP).
Geheel boven: de residentie van Piet van Doorne, gebouwd op de plek waar vroeger café-restaurant Het Lido was (Foto: Bert Nienhuis).**

Pagina 3 11-12-76
v.v.

Antoon Coolens

eenzame strijd
tegen

Hub van Doorne

11 december 1976

VAN DOORNE II

VN

3

Jaargang 37 — 11 december 1976

Vier dagen na de première van het toneelstuk 'Opkomst en neergang van een Hollands familiebedrijf' lieten de gebroeders Hub en Wim van Doorne weten geen stappen te zullen ondernemen tegen de toneelgroep Sater die het stuk op haar repertoire heeft. In dat stuk wordt onder meer gesuggereerd dat de Van Doornes in de oorlog enthousiast met de Duitsers collaboreerden en zich na de Bevrijding bekwaam buiten schot wisten te houden. Zij werden zelfs beloond met eredoctoraat en koninklijke onderscheiding.

In het kader van de 'herbeleving van onontgonnen historie' (Harry van Wijnen in Het Parool) die nu aan de gang is, moet deze ongevroegde bijdrage tot de geschiedschrijving van het Daf-concern worden gezien. In een vorig verhaal werd de bemoeienis van de schrijver Antoon Coolen met het oorlogsverleden van Daf geschetst. In dit verhaal komt de wijze waarop een onaangenaam hoofdstuk uit de Daf-historie onder de tafel werd gewerkt, aan de orde.

Gerard Mulder

Het is vrijdag 18 januari 1946 en in Brabant gaat het leven al weer aardig zijn gewone gang. Een aantal bioscopen presenteert de intrigerende rolprent *De blanke slavin*. Elk moment is de komst van nieuwe voorraden aardappelen te verwachten. In Helmond zijn zo juist de plannen voor een nieuw Heilig-Hartmonument bekendgemaakt. Maar er gebeuren ook opmerkelijker dingen.

In het Bossche paleis van Justitie dreunt de stem van advocaat en procureur mr. Ch. Witlox door de rechtzaal. Zijn stemgeluid is de toehoorders langzamerhand bijna slaapverwekkend vertrouwd want mr. Witlox is al bijna tweeëneuhalf uur ononderbroken aan het woord namens zijn cliënt, de Deurnese industrieel H. J. (Hub) van Doorne. Onderwerp: de beweringen van de Brabantse schrijver Antoon Coolen over het oorlogsverleden van Hub van Doorne. Mr. Witlox heeft zich in de verontwaardiging van zijn cliënt ingeleefd. Zijn pleidooi culmineert in de uitroep: 'Ik word er misselijk van!' Er volgt een geladen stilte, die wordt verbroken door de laconieke rechtbankpresident mr. J. K. Schellenbach: 'Nou, schei er dan mee uit.' Lichtelijk ontgoocheld zakt mr. Witlox weer in zijn bank. De zaak staat er niet goed voor.

Die vrijdag was ook allerminst een hoogtepunt in de carrière van fabrikant Van Doorne. Het is de enige keer geweest dat het oorlogsverleden van de Van Doornes en hun aanhangwagenfabriek in het openbaar is behandeld, dat het bewijsmateriaal voor hun collaboratie door rechters en advocaten openlijk is getoond en besproken. En de conclusies waren voor de Van Doornes eigenlijk vernietigend. Je kunt ook niet zeggen dat Hub van Doorne er erg naar heeft gehaakt om dit geding tegen zijn vroegere vriend Antoon Coolen aan te spannen. Als Van Doorne al een aarzeling had om tegen oude vrienden 'stappen' te ondernemen, Coolen werd zeker niet door vroegere gevoelens van genegenheid geremd.

In een vorig verhaal is al geschetst hoezeer al in de oorlog de verhouding tussen de aanhangwagenfabrikant en de romanschrijver was bekoeld en hoe na de bevrijding van Van Doornes woonplaats Deurne Coolen door Daf-employés belastend materiaal uit het Daf-archief in handen werd gespeeld over de lucratieve leveranties van oorlogsmateriaal aan de Duitsers. Op basis van deze archiefstukken schreef Coolen een serie verhalen die voor de Van Doornes uiterst belastend was, in de *Deurnesche Courant*. Dat was een vrij kritisch oud-illegaal blad, dat het zwaar te verduren had onder de concurrentie van het door Van Doorne gefinancierde, gezagsgetrouwe blad *Het Licht*.

Hub van Doorne wachtte ruim een half jaar voordat hij iets ondernam. Eerst maande hij in een open brief Coolen tot zwijgen. Ook de in Eindhovense verhalen onvermijdelijk opduikende Frits Philips mengde zich in de strijd. Namens de *Kring van Eindhovense Fabrikanten*, een door hem persoonlijk opgerichte organisatie, stuurde Philips een vermanende brief aan Coolen met een verwijzing naar het 'goed vaderlanderschap' van Kringlid Van Doorne. Het baatte niets. Coolen schreef door en in sommige stukken tarte hij Van Doorne zelfs een rechtszaak tegen hem te beginnen. In november 1945 hapte Van Doorne toe en hij maakte er — het moet gezegd worden — geen half werk van.

Van Doornes advocaten (mr. Jo van de Putt uit Eindhoven en mr. Witlox uit Den Bosch) dienden een klacht in wegens laster en smaad. De eis was niet misselijk: een boete van honderd-

duizend gulden, een verbod voor de *Deurnesche Courant* ooit nog dergelijke dingen over Van Doorne te beweren, publikatie van het vonnis in de *Deurnesche Courant* en in andere bladen en vergoeding van de schade die Van Doorne door deze zaak zou hebben geleden. Coolen nam de jonge Eindhovense advocaat mr. George Cammelbeek in de arm.

Op de bovengenoemde datum — 18 januari 1946 — diende de zaak voor de president van de rechtbank in Den Bosch, mr. Schellenbach. Dat was de eerste tegenvaller voor Hub van Doorne. Voor iemand van de rechterlijke macht was Schellenbach vrij links. Hij was zelfs een tijdlang lid van de toen net opgerichte Partij van de Arbeid, wat als een bom was ingeslagen bij de rechterlijke macht in het zuiden. Tijdens de zitting werd wel duidelijk dat hij zich bepaald niet automatisch vereenzelvigde met de belangen van het zuidelijke establishment.

Een andere tegenvaller voor Van Doornes advocatenteam was het overstelpende bewijsmateriaal dat Coolens advocaat mr. Cammelbeek presenteerde. Daar waren in de eerste plaats de orderlijsten die Daf had uit te voeren voor *Kriegsmarine*, *Luftwaffe*, *Kraftfahrtwesen* en *Organisation Todt*. Daaruit bleek dat Daf eind 1942 voor bijna zeveneneenhalf miljoen gulden aan Duitse opdrachten binnen had. Maar daar gaat het nog niet eens om. Bijna elk Nederlands bedrijf leverde in de oorlog immers aan de Duitsers. Interessanter waren de stukken waaruit sprak met welke gretigheid de Daf-top in die oorlogsjaren achter Duitse opdrachten aanjoeg. Coolen had zo veel rekeningen van etentjes met Duitse autoriteiten in restaurant *Het Lido* in Mierlo-Hout achter de hand, dat hij kon schrijven: 'Durft gij (Hub van D. — GM) zeggen dat gij niet met Duitsers at in uw eigen restaurant Lido? Met groote regelmatigheid, soms dagen achtereën, zwenkte de auto van de

D.A.F. de poort uit om met de Duitse gasten naar Lido te rijden waar dan eens gij, dan uw broer, dan gij samen of een der heeren uit de fabriekskleiding met de Duitse heeren at in goede camaraderie. Dit voortdurend uit lunchen en dineeren gaan met Duitsers is inderdaad het verschijnsel der beste verhoudingen die met de Duitsers bestonden.'

Het werd niet tegengesproken. Mr. Van de Putt merkte alleen op dat contacten met de Duitsers *onvermijdelijk* waren en dat het daarom *nodig* was met hen te gaan eten. Privé zei hij later nog dat etentjes met de Duitsers ook *nuttig* waren: 'Dan kon je wat van ze gedaan krijgen.' Wie eveneens goede relaties met Duitsers had, was J. Soeten, een verkoopagent van Daf. Soeten was NSB'er geweest. Volgens Van Doorne was Soeten uit verontwaardiging over de Duitse inval in mei 1940 uit de NSB gestapt. *Als dat zo was, dan was zijn verontwaardiging in elk geval snel geluwd, want twee jaar later stond Soeten erom bekend dat hij in zijn woonplaats Waalre tegen iedereen die het horen wilde, liep te snoeven over zijn uitstekende contacten met Duitsers, over de faciliteiten die hem bij zijn talrijke zakenreizen naar Duitsland steeds werden verleend, tot en met het reizen per vliegtuig toe.* Enkele bewoners van de straat waarin Soeten woonde — onder meer de latere hoofdredacteur van het *Eindhovens Dagblad*, S. Zoetmulder — zagen tot hun woede hoe Soeten met een paar Duitse officieren in zijn tuin stond te pingpongen op de dag — in 1942 — dat de eerste Nederlandse gijzelaars dood werden geschoten.

Onder ede

En dan was er nog een schriftelijke verklaring van de Deurnese tandarts Jan Berkvens — een van de mensen achter de *Deurnesche Courant* — dat hij bereid was onder ede te getuigen dat Hub van Doorne hem eens omstandig had verteld van een bezoek dat hij samen met twee topmensen van

Ford-Keulen (Daf onderhield vrij nauwe relaties met de Duitse Ford-fabriek in de oorlog) zou hebben gebracht aan Hitlers hoofdkwartier. Het laatste deel van de tocht zouden ze hebben afgelegd in een speciale, gepantserde auto.

Van Doornes advocaten deden de verklaring af als 'belachelijk'. Ook Coolen toonde zich sceptisch. Maar aan de andere kant was Berkvens — hij is inmiddels overleden — een te goeder naam en faam bekend staande burger, na de oorlog jarenlang lid van de gemeenteraad, die niets te winnen had bij het vertellen van Indianenverhalen. Er waren verslagen van demonstraties die Daf in Rudolfstadt had gegeven met een nieuw type rupsvoertuig, waarvoor ze van de Wehrmacht een order van vierduizend stuks hoopte los te krijgen. Er waren kopieën van brieven die de Daf-top aan allerlei Nederlandse en Duitse instanties had gestuurd en waarin werd aangedrongen op het verstrekken van 'Dringlichkeitsbescheinigungen' bij het toewijzen van grondstoffen vanwege de 'Kriegswichtigkeit' van het bedrijf. Er was ook — maar die kwam pas na het proces — een schriftelijke verklaring van W. F. van Everdingen, ambtenaar bij het Rijksbureau Grondstoffenvoorziening Metaalverwerkende Industrie, dat Daf had bedreigd Duitse instanties in de arm te nemen als de beoogde Dringlichkeitsverklaring voor de materiaaltoewijzing niet snel genoeg afkwam.

Ook kwam pas na het proces de bekende zaak boven water van de honderd Ford-Mercury-chassis, afkomstig van de Duitse Ford-fabriek, die Daf in opdracht van de Gestapo in Nijmegen ombouwde om ze geschikt te maken voor overvalwagens. De opdracht werd uitgevoerd, alleen konden niet meer alle chassis tijdig naar carrosseriebouwer Verheul in Waddinxveen worden gebracht voordat de geallieerden in Eindhoven arriveerden. Toch bereikten nog achtentwintig wagens het westen om daar de hele Hongerwinter lang dienst te doen.

Maar terug naar het proces. De advocaten van Van Doorne ontkenden niets. Er viel ook weinig te ontkennen. Wel voerden ze een geheel eigen interpretatie van de feiten aan. 'Zij (Coolen en de redactie van de *Deurnesche Courant* — GM) hebben de naïeve opvatting aangehangen dat iemand die voor de Duitsers werkte op vaderlands gebied per se op een lager niveau moet staan dan iemand die met de Duitsers geen enkel contact had,' aldus mr. Van de Putt. Dat de latere directie-secretaris van Daf, W. R. A. van Ekele, in de oorlog op grond van de *Kriegswichtigkeit* van het bedrijf bij de Duitsers een nieuw machinepark bij elkaar kon bedelen, diende volgens Witlox en Van de Putt te worden gezien als een 'daad ten bate van Nederlandse industrie en samenleving opdat Daf na de oorlog een goed uitgerust machinepark zou hebben'. Er was ook nog een voor Hub van Doorne uiterst prijzend rapport dat was opgesteld door een onderzoeker van de Politieke Recherche Afdeling Collaboratie, een zekere Molenaar. Daartegenover stonden de schriftelijke verklaringen van drie leden van de Gemeenschap van Oud-Illegale Werkers dat Molenaar in de oorlog politiek dermate onbetrouwbaar werd geacht dat hij uit de illegaliteit was gestoten.

Het mag dan ook, gezien het bovenstaande, nauwelijks als een verrassing komen dat mr. Schellenbach in zijn vonnis op 8 februari tot de slotsom kwam dat 'de handelingen van het bedrijf van dien aard waren dat naar buiten zeer wel de indruk van ongerechtvaardigde samenwerking met de vijand kon worden gewekt'. *De klachten wegens smaad en laster werden afgewezen, evenals de gigantische boete.* Coolen werd wél veroordeeld tot een boete van duizend gulden wegens belediging, en wel omdat hij volgens de president zijn bewijsmateriaal eerst aan een tribunaal van de bijzondere rechtspleging had moeten voorleggen voordat hij over de zaak ging schrijven. Maar

het vonnis hoefde niet in de kranten te worden gepubliceerd; *aanplakken op het gemeentehuis was voldoende, vond de president.* Coolen kreeg géén publicatieverbod en Van Doorne moest de helft van de kosten betalen. Coolen verheugde zich over de uitspraak ondanks de boete. Maar voor Van Doorne was het allerminst het glorieuze eerdere herstel waarop hij had gehoopt. Niettemin zag hij af van hoger beroep. Echt schade ondervonden hij en zijn broer niet van de uitspraak. De zaak had buiten Brabant vrijwel geen publiciteit gewekt en ook de *Brabantse kranten* schreven er eigenlijk maar mondjesmaat over. De voor Van Doorne pijnlijke kanten aan de zaak raakten snel op de achtergrond; *in de herinnering bleef alleen het simpele feit dat Coolen was veroordeeld wegens belediging.* Mogelijk durven de Van Doornes het daarom aan om, telkens als hun oorlogsverleden ter sprake komt, te verwijzen naar deze uitspraak van de president van de Bossche rechtbank. De verwijzing getuigt van een zekere *boudheid*, want wie de moeite neemt de uitspraak te bestuderen, ontdekt dus dat die uitspraak het blazen van de Van Doornes allerminst zuivert.

Zuiveringsraad

Maar de gebroeders hebben nog meer ijzers in het vuur. Zij verwijzen naar de uitspraken van de *zuiveringsraad voor de metallurgische industrie* en van de *Centrale Zuiveringsraad* (de raad die de uitspraken van de zuiveringsraden per bedrijfstak controleerde), die beide tot een 'over de hele linie' gunstig oordeel kwamen over de oorlogsactiviteiten van Daf. Dat klinkt indrukwekkend, maar in de drie jaar van zijn bestaan — van 1946 tot en met 1949 — is de Centrale Zuiveringsraad in bijna elke zaak tot een gunstig oordeel gekomen. Weliswaar zijn de archieven nog potdicht voor buitenstaanders, maar uit een onlangs bij toeval boven water gekomen document blijkt dat de Centrale Zuiveringsraad in totaal 2616 zaken heeft behandeld. Daarbij moeten eigenlijk nog de 1747 gereedliggende dossiers worden geteld die niet eens door de zuiveringsraden per bedrijfstak in behandeling zijn genomen en dus ook maar niet door de Centrale Zuiveringsraad. Van die 4363 gevallen zijn er 903 geseponeerd, 1747 zoals gezegd niet eens bekeken en 1200 geëindigd in vrijspraak. *Slechts in 513 gevallen — ofwel in circa elf procent van het totaal — besloot de raad tot een maatregel, hetgeen neerkwam op het tijdelijk verlies van het recht van iemand om een leidende functie in het bedrijfsleven te vervullen.* Bij die 513 gevallen zitten ook nog honderden kleine ambachtslieden in eenmansbedrijfjes.

Aardig is nog te melden dat de Centrale Zuiveringsraad op zijn laatste zitting, 5 april 1949, had uitgerekend dat hij in totaal honderd zestig uur had vergaderd. Dat betekent dus dat de Raad meer dan zestien dossiers per uur heeft behandeld, *hetgeen neerkomt op een behandelingstijd van minder dan drie minuten en vijfenveertig seconden per dossier.*

Van de bezadigdheid van de oordeelsvorming binnen dit college moeten we ons dus geen overdreven voorstelling maken. Maar afgezien daarvan stond het enthousiasme voor een echte zuivering van het bedrijfsleven op een laag pitje. Het heeft geen zin hier nog eens uitvoerig in te gaan op de algemene laksheid van de overheid bij het opsporen en berechten van collaborateurs en oorlogsmisdadigers in die naoorlogse jaren, over de golven van 'barmhartigheid' die vanuit het door katholieke bewindslieden bemande ministerie van Justie over het hele land spoelden. Als nasleep van de zaak-Menten is dat allemaal al uit de doeken gedaan. Het is voldoende vast te stellen dat de zuivering van het bedrijfsleven nog minder serieus werd genomen dan de zuivering in andere sectoren van het maatschappelijk leven en dat bedrijven die voor de weder-

opbouw van belang waren, helemaal een streepje voor hadden.

Als er één bedrijf was dat niet alleen in de oorlog kon schermen met zijn *Kriegswichtigkeit* voor de Duitsers, maar ook na de oorlog met zijn gewichtigheid voor de wederopbouw, dan was dat Daf. Dat werd ook al besproken tijdens de contacten die er na 1943, toen het tij voor de Duitsers keerde, zijn geweest tussen Hub van Doorne en de Nederlandse regering in Londen. Meteen na de bevrijding kreeg Daf van de regering een order voor vierhonderd autobussen. De geruisloze overgang van de Nieuwe Orde naar de oude orde was voor Daf voltooid.

Hub van Doorne werd echter een ietsje té overmoedig. In oktober 1945 liet hij zich benoemen tot lid van de zuiveringsraad voor de metallurgische industrie. Van Doorne was daar trots op. In het proces tegen Coolen voerden Van Doornes advocaten dan ook aan dat zijn benoeming in de zuiveringsraad een bewijs was voor Van Doornes goede vaderlanderschap in de oorlog. *Maar exact op de dag dat mr. Witlox en mr. Van de Putt dit in de Bossche rechtzaal verkondigden, rolde in Den Haag de Staatscourant van de pers en met daarin de mededeling dat de heer H. J. van Doorne zich terugtrok als lid van de zuiveringsraad.* Hoogst merkwaardig voor iemand die zich erop liet voorstaan lid van die raad te zijn. Een jaar later schreef Coolen dat hij had vernomen dat Van Doorne uit de raad was gestapt na een seintje van de toenmalige minister van Economische Zaken — de socialist Hein Vos — onder wie de zuivering van het bedrijfsleven eindelijk van de grond was gekomen. De minister zou, nadat hij daarop was gewezen door enkele leden van de zuiveringsraad, Van Doorne toch niet brandschoon genoeg hebben bevonden voor een functie in de raad. Vos is dood, dus opheldering is niet meer te krijgen. Maar wél is het maar heel zelden voorgekomen dat iemand die zelf zitting had in een zuiveringsraad, naderhand zelf ook nog gezuiverd diende te worden. En juist dat gebeurde met Hub van Doorne. Tegen

de tijd dat Van Doornes dossier bij de zuiveringsraden in de behandeling kwam, eind 1946, was echter het door de KVP uitgeroepen tijdperk van 'barmhartigheid' aangebroken. Vos was op Economische Zaken vervangen door de KVP'er Huysmans en Huysmans was een voorstander van een milde zuivering. Bovendien was hij zelf afkomstig uit het zuidelijke bedrijfsleven; vóór zijn benoeming tot minister was Huysmans directeur van de Boerenleenbank in Eindhoven. Daarnaast was Huysmans samen met Beel één van de oprichters van het naoorlogse dagblad voor de katholieke intelligentsia in het zuiden *Oost Brabant* (ondertitel: 'Omdat ik het geloof bezit, heb ik gesproken'). Een van de mensen die later een aanzienlijke financiële bijdrage zouden leveren aan de stichting die *Oost Brabant* uitgaf, was Hub van Doorne. Toen in 1960 *Oost Brabant* opging in het Teulingsconcern, kreeg Van Doorne zijn geld terug. Voor alle duidelijkheid: hiermee wordt niet gesuggereerd dat Van Doorne zijn zuivering 'kocht' met een bijdrage aan de *Stichting Oost Brabant*. Het toont alleen maar aan dat steeds dezelfde mensen elkaar bij steeds andere activiteiten tegenkwamen en dat hun belangen elkaar gedeeltelijk overlaptten.

Spoorloos

In dit klimaat was het vanzelfspreken dat Van Doorne werd gezuiverd. Wat voor óntlastende gegevens er in het dossier-Van Doorne zitten, weten we niet, want de archieven zijn nog steeds ontoegankelijk. Wél weten we wat er met het voor Van Doorne belastende materiaal is gebeurd: dat is

namelijk spoorloos en onder mysterieuze omstandigheden verdwenen. Coolen had zijn stukken uit het Daf-archief overgedragen aan het Helmondse tribunaal, dat met het behandelen van de zaak was belast. Maar nog voordat het tribunaal aan het doornemen van de stukken was toegekomen, gebeurde er iets. G. W. Bijlsma, de toenmalige voorzitter van het tribunaal, herinnert zich nog: 'Eerst kwamen Van Doorne en zijn advocaat het dossier bezichtigen. Dat was hun goed recht: ze mochten zien wat voor bezwarend bewijsmateriaal er tegen hen was ingebracht. Een tijdje later was ik voor een heel andere zaak bij de procureur-fiscaal in Den Bosch, mr. F. Deelen, toen hij me, eigenlijk een beetje achteloos, zei dat hij het dossier-Van Doorne graag eens wilde inzien. Ik heb het hem opgestuurd en er nooit meer iets van vernomen. Behalve dat ik hoorde dat mr. Deelen een tijdje daarna Hub van Doorne definitief buiten vervolging had gesteld.' *Verreweg het grootste deel van het dossier is nooit meer opgedoken.* De map met stukken die Coolen terugkreeg, was maar een fractie van wat hij had ingeleverd. Coolen heeft nog een advocaat in de arm genomen om naar het verdwenen materiaal te speuren, maar zonder succes.

Eén intrigerend detail moet hier aan de vergetelheid worden ontrukkt, hoewel het de oplossing van het raadsel nu niet veel dichterbij brengt. Het detail is afkomstig van de schrijver J. B. Charles: 'Toen die affaire rond mijn boek *Van het kleine koude front* zich afspeelde, sprak ik met een voormalige agent van de Politieke Opsporings Dienst die het Daf-dossier had gekend.

Hij vertelde me dat het hem altijd hogelijk had verbaasd dat het dossier ineens veel dunner was geworden nadat twee afgezanten van het hoofdkwartier van de Binnenlandsche Strijdkrachten het waren komen bestuderen.' In elk geval was het op zich zelf niets bijzonders dat bewijsmateriaal voor zuiveringen voor de bijzondere rechtspleging ineens zoek was.

Coolen raakte door de hele affaire steeds verbitterder. Nadat het bewuste materiaal definitief als onvindbaar was opgegeven en mr. F. Deelen Hub van Doorne onvoorwaardelijk buiten vervolging had gesteld was voor Coolen de maat vol. Eind mei 1947 stapte hij demonstratief uit het Eindhovense tribunaal waarin hij zitting had gehad, uitdrukkelijk vanwege de afloop van de Daf-zaak. Zijn verontwaardiging was des te begrijpelijker in het licht van het feit dat hij zich als lid van het tribunaal dagelijks moest buigen over gevallen van collaboratie als die van groenteboeren die ooit voor honderd gulden sperziebonen aan de Wehrmacht hadden geleverd of fietsenmakers die weleens een band voor een Feldgendarm hadden geplakt.

Hoe ging het ondertussen in Deurne verder? De strijd tegen de omstrede oorlogsburgemeester Lambooy luwde uiteraard toen de magistraat in de loop van 1946 werd weggepromoveerd naar Waalwijk (via Hengelo zou hij later zijn grootste standplaats, Den Bosch, bereiken.) Het was een opzienbarende promotie, temeer als je in aanmerking neemt dat in diezelfde tijd schoolhoofden al in de Staatscourant een openbare berisping kregen als ze ook maar — nota bene op aandringen van een burgemeester — hadden gecollecteerd voor de Winterhulp. Naar Lambooy werd later in Den Bosch zelfs een verkeersbrug genoemd, in de Bossche volksmond de 'Landverraoijersbrug' geheten. De strijd tussen de *Deurnesche Courant* en *Het Licht* ging verder en bereikte in het voorjaar van 1947 een nieuw hoogtepunt toen de inhuldiging van de nieuwe burgemeester van Deurne moest worden georganiseerd. Aanvankelijk was het de bedoeling dat het Oranjecomité — voorzitter: Hub van Doorne — de feestelijkheden zou coördineren, maar dat was velen te gortig, gezien de persoon van de voorzitter. Naderhand bleek dat de leiding zou worden toevertrouwd aan *Deurne's Belang*, de overkoepelende organisatie van het verenigingsleven in Deurne. Voorzitter van *Deurne's Belang*: Hub van Doorne. Vooral het raadslid Berkvens — we zijn hem al tegengekomen — protesteerde heftig. In de *Deurnesche Courant* van 9 mei verscheen een stukje waarin onder meer stond: 'Met reden achten grote groepen van onze bevolking plaatselijke herdenkingen (de 5-meiviering was ook door Van Doorne georganiseerd - GM) onder de huidige leiding, om het zacht en vriendelijk uit te drukken, niet tactisch.' Van Doorne was woedend. De volgende dag stormde hij de burgemeesterskamer binnen waar juist Berkvens — die voor de ontvangst in de raadzaal zou zorgdragen — met de nieuwe burgemeester zat te praten en vloog Berkvens 'naar het oor'. Elders in het dorp hield Van Doorne een juist voorbijfietsende redacteur van de *Deurnesche Courant* aan, sommeerde hem af te stappen en gaf hem onder de uitroep 'jij ploert' een forse dreun in het gezicht. Daarbij viel de bril van de redacteur op de grond aan scherven.

Het Licht en de *Deurnesche Courant* werden korte tijd later opgeheven. Hub van Doorne werd door de kantonrechter veroordeeld tot het vergoeden van een nieuwe bril. ■

2 - K - 70

- In Oudewater heeft de één
jaar oude Vereniging Herman
de Man in het raadhuis een ten-
toonstelling georganiseerd over
de schrijver Anton Coolen. De
expositie duurt tot 7 oktober.

NAC - H